

ДВА ГРЪКОЕЗИЧНИ ПРЕДБРАЧНИ ДОГОВОРА ОТ АРБАНАСИ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО

Веселин Горанчев

TWO GREEK-LANGUAGE PRE-MARRIAGE CONTRACTS FROM ARBANASI, VELIKO TARNOVO DISTRICT

Veselin Goranchev

Abstract: *This publication presents two Greek-language pre-marriage contracts from fund 963K – Trade House “Brothers Rusovich” – Arbanasi village, which are stored in the Archives State Agency – Veliko Tarnovo. They refer to the marriage between Atanas Dimitrov Rusovich and the daughter of Georgi Hadji Iliya – Maria. They were made in Arbanasi on October 25, 1859. One was made on behalf of the bride’s father and the other on behalf of the groom – Atanas Rusovich.*

The pre-marriage contracts presented in this publication are composed in the same way following a certain pattern, according to the dominant Orthodox traditions at that time, beginning with the glory of God and praying to the Mother of God for the blessing of the marriage. The document, written on behalf of Georgi Hadji Iliya, describes in detail the dowry he gives to his daughter, and in the one prepared by Atanas Rusovich are mentioned the premarital gifts he makes to his future wife. In the final part of both documents, again in the spirit of the traditions of the epoch, the significance of the parents’ blessing for the marriage is emphasized. The contracts have been confirmed by witnesses, including clergymen.

The historical sources presented in this publication provide information on the one hand, about the property status and living standards of the people on whose behalf they are composed, and on the other hand, about the customs and mentality of our ancestors from the middle of the 19th century.

Key words: *Bulgarian Revival, Arbanasi, the Rusovich family, Georgi Hadji Iliya, Greek-language documents, pre-marriage contracts.*

Предбрачните договори, изготвени на гръцки език, са документи, които не са обстойно проучени. Такъв гръкоезичен договор е публикуван от Ренета Рошкева [Рошкева, Р. 2016, с. 104], а неговото разчитане и превод са дело на Надя Данова. Изготвен е на 21 юли 1850 г. в Търново. Отнася се за сключването на брак между търговеца Стефан Атанасов Камбуров и Теодорица Константинова Хаджииванова. Изготвен е от името на бащата на Теодорица – Константин Хаджииванов, чието име в документа е изписано като Константинос хаджи Йоану.

В настоящата публикация се представят два гръкоезични предбрачни договора от фонд 963К – Търговска къща „Братя Русович” – село Арбанаси, който се съхранява в ДА – Велико Търново. Те се отнасят до сключването на брак между Атанас Димитров Русович и дъщерята на Георги хаджи Илия –

Мария. Съставени са в Арбанаси на 25 октомври 1859 г. Единият е изготвен от името на бащата на девойката, а другият – от името на младоженеца – факт, показващ, че при решаването на подобен казус и двете страни декларират своята воля.

Георги хаджи Илия и Атанас Русович са сред заможните жители на Арбанаси. Неслучайно при своето посещение в Арбанаси Феликс Каниц отсяда за кратък отдых в техните домове. Неговият разказ е следният: *„Хубавите къщи на Георгие хаджи Илия и Атанас Русович са забележителни като пример на солиден ориенталски лукс; с удоволствие си спомням освежителната кратка почивка по най-любезната покана на тези господи.“* [Каниц, Ф. 1995, с. 212]

Информацията, с която разполагаме за Георги хаджи Илия, е твърде оскъдна – собственик е на ливница за вошени свещи, разположена в южната част на двора на църквата „Св. Димитър“ в Арбанаси [Папазов, Д. 1937, с. 75]. Факт, който е показателен сам по себе си – на първо място, дори и днес, изработването, респ. продаването на свещи в черквите е доходоносно занятие, което вероятно е „окупирано“ от заможни, видни местни жители. На второ място – не са случайни хората, които получават разрешение да приготвят свещи за черквите. Тези факти показват, че вероятно Георги хаджи Илия е имал сериозни позиции в църковните среди.

Атанас Русович е представител на третото поколение на своя род, основоположник на който е неговият дядо на име Руси. Информация за произхода на дядо Руси откриваме в трудовете на едни от най-сериозните изследователи на Арбанаси. Според Йордан Попгеоргиев той *„е бил преселенец от Трявна“* [Попгеоргиев, Й. 1904, с. 95], Димитър Папазов отбелязва, че *„е бил от тревненските села“* [Папазов, Д. 1937, с. 73], а Димитър Костов твърди, че е *„от тревненските колиби“* [Костов, Д. 1959, с. 27]. Неговото фамилното име – Николау – откриваме в няколко гръкоезични документа от фонд 963К [Ф. 963К, оп. 1, а. е. 53, л. 1, 2, 9, 10, 14]. Историческите извори от цитирания фонд дават основания да приемем, че Атанас Русович е син на един от преките наследници на Руси Николау – Димитър [Ф. 963К, оп. 1, а. е. 53, л. 14]. Заедно с двама от своите братя – Кирил Русович (установен в Арбанаси) и Константин Русович (установен в Букурещ) Атанас Русович осъществява търговска дейност. По времето на султан Абдул Азис (1861–1876) получава бераг за практикуването на международна търговия [Костов, Д. 1959, с. 28].

Представените в настоящата публикация предбрачни договори са съставени еднообразно, следвайки определен модел, като според доминиращите през този исторически период православни традиции започват с прослава на Бога и молитва към Богородица за благославяне на брака. В документа, съставен от името на Георги хаджи Илия, е описана подробно зестрата, която дава на своята дъщеря, а в този, изготвен от името на Атанас Русович, са посочени предбрачните дарове, които прави на своята бъдеща съпруга. В заключителната част и на двата документа, отново в духа на характерните за епохата традиции,

се подчертава значението на благословията на родителите за сключването на брака. Договорите са потвърдени от свидетели, сред които има и свещенослужители.

Представените в настоящата публикация исторически извори предоставят информация, от една страна, за имотното състояние и стандарта на живот на хората, от чието име са съставени, а от друга – за обичаите и манталитета на нашите предци от средата на XIX в.

Предбрачен договор, изготвен от името на Георги хаджи Илия

Сегментиран текст на гръцки език

Εἰς δόξαν θεοῦ

Γένοι το κύριε τό ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς καθ' ἅπερ ἐλπίσαμεν ἐπὶ σέ ὑπεραγία θεοτόκε ἐυλόγησον τὸν παρόντα γάμον ὅς ἐυλόγησας καὶ τὸν Ἐν Κανα δηλοποιῶ κ' ἐγὼ ὁ γεωργίος Χ' Илиа, ὅτι συμφωνήσας μετὸν ἀθανασιον δημητριου νὰ δώσω τὴν κόρην μου μαριαν διὰ νόμιμόν του συζυγον, ἀμφοτεροι εἰς γάμον πρῶτον κατὰ τοὺς θείους καὶ Ἱεροῦς νόμους καὶ δίδω εἰς αὐτὴν προικαν, το μὲν πρῶτον : 3: φοστάνια τὸ ἐν μεταξοτὸν τὰ δὲ σιαλακι : 3 : γουνες : σιαλακι : ἐνώτια χρυσα περιζῶνια αργυρὰ : ἐν δακτυλιδῖ : ἀντῦκον χρυσὸ : 1 : ζευγαρι μακῦρι τοῦ νεροῦ λικανι καὶ ἡμπρίκι : 2 : тенτζиредис 4 : σαχάνια : 1 : σινί : 2 : στρώσις : 2 : παπλοματα : 14 : μαξιλαρες : 4 : μικρῆς : 1 : κηλίμι : 1 : ντολουμι : ἀμπελι εἰς τὸπρακι ἄλβανιτοχώρι : σιρ : 14 : χιρομανδύλα : 7 : προσῶψια : 4 : συνδόνια καὶ εὐχή τῆς παναγια καὶ τῶν γόνεον : 1859 : τῆ : 25 : 8βρού : Ἀλβανιτοχωρι

ὁ ἔφημεριος τοῦ ἁγίου δημι[τρίου]

Πα : Χρηστος σκευοφυλαξ :

μαρτης

Σακλ Πα Μαριῖνος παρον

Γηόργιος Χατζήηληα

Νικωλα

μαρινου

Теодораки Теодосувъ

Парон

Χρίστος Χ' Ἰωαννου

Μαρτῆς

Превод на български език

За слава на Бога

Господи, бѣди милостив към нас, които се уповаваме на Теб! Света Богородице, благослови настоящия брак, както си благословила [този] в Кана! Заявявам и аз Георгиос х[аджи] Илия, че се договорих с Атанасиос Димитриу¹ да дам дъщеря си Мария за негова законна съпруга и двамата в първи брак според божествените и свещени закони. И давам на нея зестра. Първо: 3 рокли,

¹ Атанас Димитров Русович.

² Дума с неизяснен смисъл.

едната копринена, а другите сиалаки², 3 кожи [кожуси] сиалаки, златни обици, сребърни колани, един стар златен пръстен, 1 чифт бакър за вода, леген и ибрик, 2 тенджери, 4 сахана [таса], 1 метален поднос, 2 постели, 2 юргана, 14 големи възглавници, 4 малки, 1 килим, 1 дьонюм лозе в землището³ [на] Арбанаси, сир⁴, 14 кърпи, 7 кърпи за лице, 4 чаршафа и молитви[те] на Богородица и благословия[та] на родителите. 1859 [година], 25 октомври, Арбанаси.

Ефимерий на „Свети Димитър”

поп Христос скевофилак

свидетел

сак[е]л[арий] поп Маринос свидетел

Георгиос хаджи Илия

Никола

Марину

Теодораки Теодосув⁵

парон⁶

Христос х[аджи] Йоанну

Свидетел

Предбрачен договор, изготвен от името на Атанас Русович

Сегментиран текст на гръцки език

Εἰς δόξαν θεοῦ

Γένοι το κύριε τό ἔλεός σου ἐφ’ ἡμᾶς ὑπεραγία θεοτόκε Εὐλόγησον τόν γάμον τοῦτον ὅς εὐλόγησας καί τόν ἕν κανά. δηλοποιῶ κ’ ἐγὼ ὁ Αθανάσιος δημητρίου, ὅτι συμφωνήσας μέ τόν Γεωργιον Χ Ἦλια νά λάβω τήν κόρην του Μαρίαν διὰ νόμιμόν μου σύζυγον κατά τοῦς θείους καί Ἱεροῦς νόμους ἀμφοτέροι εἰς γάμον : α’ : πρῶτον. καί διδου αὐτῆς προγαμιαίαν δωρεάν, ἕναν σταυρὸν διαμαντένιον μαργαριτάρι τέσσαρα μούτκαλια ἕνα φλωρι 10 φλορία, ἕν δακτυλίδι διαμαντένιον, 1 : ζευγ[αρι] ἐνώτια διαμαντένια χρυσά. μιαν φορεσίαν μεταξοτήν καί εὐχή τῆς Παναγίας καί τῶν γονεῶν.

ἀπό Ἀλβανιτοχώρι. 1859 τῆ 25 8βρίου.

Ἀθανάσιος Δ. Ρουσσοβιτζ

ὁ Εφημέριος

Σακλ Πα Μαρῖνος γράφω καί
μαρτυρῶ

Χρίστος Χ Ἰωάννου

μαρτῆς

Теодораки Теодосувъ

Κυρίλλος Δ. Ρούσσωβιτζ

γιόργις Χατζιαθαν[α]σιου μ[ά]ρτις

Панде Танювъ мартуръ

Ἰωαν Димитриу Свидѣт

³ Използвана е турската дума топрак, която означава земя.

⁴ Дума с неизяснен смисъл.

⁵ Това име е написано на кирилица.

⁶ Изписано с кирилица, означава *свидетел*.

Превод на български език

За слава на Бога

Господи, бъди милостив към нас! Пресвета Богородице, благослови този брак както [си] благословила и [този] в Кана! Заявявам и аз Атанасиос Димитриу, че се договорих с Георгиос х[аджи] Илия да взема дъщеря му Мария за моя законна съпруга според божествените и свещени закони [канони], двамата в първи брак. И давам на нея предбрачни дарове: един кръст с диаманти и бисери, четири муткалия⁷, една жълтица от 10 флорина, един пръстен с диамант, 1 чифт златни обици с диаманти, един копринен костюм, молитви[те] на Богородица и благословия[та] на родителите.

От Арбанаси, 1859 [година], 25 октомври.

Атанасиос Д. Русович

Ефимерий

Сак[е]л[арий] поп Маринос пиша и
свидетелствам

Христос х[аджи] Йоанну
свидетел

Кирилос Д. Русович

Теодораки Теодосувъ⁸

Гиоргис Хаджиатанасиу свидетел

Панде Танювъ мартуръ⁹

Йоа^н Димитриу свидет[ел]¹⁰

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Извори

Ф. 963К – ДА – В. Търново, Ф. 963К. [DA – V. Tarnovo, F. 963K.]

Изследвания

Каниц, Ф. 1995 – Ф. Каниц. Дунавска България и Балканът. Т. I. София, 1995. [F. Kanits. Dunavska Bulgaria i Balkanat. T. I. Sofia, 1995.]

Костов, Д. 1959 – Д. Костов. Арбанаси. Научно-популярен очерк. София, 1959. [D. Kostov. Arbanasi. Nauchno-populyaren ocherk. Sofia, 1959.]

Папазов, Д. 1937 – Д. Папазов. Село Арбанаси, лични спомени и събрани данни. – В: Сборник на Българската академия на науките. Кн. XXXI, 1937, 1–92. [D. Papazov. Selo Arbanasi, lichni spomeni i sabrani dannii. – V: Sbornik na Balgarskata akademija na naukite. Кн. XXXI, 1937, 1–92.]

⁷ Дума с неизяснен смисъл.

⁸ Името е написано на кирилица.

⁹ Името и думата „мартуръ“ (свидетел) са написани на кирилица.

¹⁰ На кирилица.

Попгеоргиев, Й. 1904 – Й. Попгеоргиев. Село Арбанаси. Историко-археологически бележки. – Периодическо списание на Българското книжовно дружество, кн. XIV, 1904, 86–123. [Y. Popgeorgiev. Selo Arbanasi. Istoriko-arheologicheski belezhki. – Periodicheskoto spisanie na Balgarskoto knizhovno druzhestvo, kn. XIV, 1904, 86–123.]

Рошкева, Р. 2016 – Р. Рошкева. За един от участниците в първия църковно-народен събор 1871 г. – Стефан Камбуров. – В: Известия на РИМ – Русе, кн. XIX, 2016, 96–108. [R. Roshkeva. Za edin ot uchastnitsite v parvia tsarkovno-naroden sabor 1871 g. – Stefan Kamburov. – V: Izvestia na RIM – Ruse, kn. XIX, 2016, 96–108.]

Съкращения / Abbreviations

ДА – В. Търново – Държавен архив – Велико Търново [Darzhaven arhiv – Veliko Tarnovo].